

**DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI ANTREPRENORIALE A TINERILOR
ÎN CADRUL INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT PROFESIONAL
TEHNIC SECUNDAR DIN REPUBLICA MOLDOVA**

*Elena ACULAI, doctor habilitat în economie, conferențiar cercetător,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Alexandra NOVAC, doctor în economie, conferențiar cercetător,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Natalia DELIU, doctorandă INCE, lector universitar,
UASM, Republica Moldova[©]*

Educația antreprenorială este una din direcțiile moderne și promițătoare de dezvoltare a sistemului educațional în țările europene, inclusiv și în Republica Moldova. Formarea aptitudinilor antreprenoriale extinde oportunitățile pentru studenți, în special pentru tineri, în desfășurarea unei activități independente sau crearea propriei micro-afaceri, astfel îmbunătățind bunăstarea lor, autorealizarea și calitatea vieții lor.

În cadrul materialului prezentat se analizează procesul de formare antreprenorială în cadrul sistemului de învățământ profesional tehnic secundar, care se dezvoltă activ în Republica Moldova începând cu anul 2012. În special, sunt evaluate principalele documente de reglementare, juridice și metodologice, care au stat la baza introducerii cursului de educație antreprenorială; este prezentată contribuția instituțiilor care au asigurat acest proces; a fost analizată prima experiență de constituire a afacerii și asigurarea unei activități independente pentru absolvenții instituțiilor de învățământ profesional tehnic secundar.

Ca bază a rezultatelor și concluziilor a servit sondajul absolvenților instituțiilor de învățământ profesional tehnic secundar, care au studiat cursul de educare antreprenorială. Studiul a fost implementat în anii 2016-2017 cu participarea activă a autorilor.

Cuvinte cheie: antreprenoriat, educație antreprenorială, învățământ profesional tehnic secundar, formare profesională, curs de instruire, tineri antreprenori

Entrepreneurship education is one of the modern and promising directions for the development of the educational system in European countries, including the Republic of Moldova. The formation of entrepreneurial skills extends the opportunities for students, especially for young people, in self-employment or in creating their own micro-businesses, thus improving their well-being, self-realization and quality of life.

The presented material analyzes the process of entrepreneurship education within the secondary technical vocational education system, which has been actively developing in the Republic of Moldova since 2012. In particular, the main regulatory, legal and methodological documents were evaluated, which served as the basis for the implementation of the entrepreneurial education course; the contribution of the institutions that assured this process was presented; the first business creation experience and the self-employment of graduates of secondary technical vocational education institutions were analyzed.

The findings and conclusions in this article are based on the survey of graduates of technical vocational education institutions, who have completed the entrepreneurship course. The study was implemented in 2016-2017 with the active participation of the authors.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurship education, secondary technical vocational education, training, training course, young entrepreneurs

JEL Classification: A29, I25, L26.

Introducere. Antreprenoriatul este o parte importantă și integrantă în sistemul economiei de piață modern, fără de care economia țării nu poate exista și se dezvolta. În economiile avansate antreprenorii nu numai că îndeplinesc o importantă funcție economică, dar și formează baza clasei de mijloc, care este garantul unei stabilități politice și sociale a societății. Acestea sunt principalele motive pentru care dezvoltarea inițiativei private, spiritului antreprenorial reprezintă o prioritate strategică pentru politicile guvernamentale moderne în țările europene. Politica de susținere a antreprenoriatului presupune o gamă largă de măsuri (formare antreprenorială, consultări privind diferite aspecte ale afacerilor, acces la finanțare, etc.) și se adresează diverselor grupuri de întreprinderi și antreprenori.

Astăzi în țările europene, inclusiv la nivelul UE, educația antreprenorială a tinerilor este mai importantă ca niciodată, fiind sprijinită prin politicile de dezvoltare. Astfel, la nivelul UE în anul 2013 a fost adoptat Planul de Acțiune

[©] Aculai Elena, e-mail eaculai@yandex.com

Novac Alexandra, e-mail alecsandra_novac@yahoo.com

Deliu Natalia, e-mail natadeliu@mail.ru

”Antreprenoriat 2020”, care are drept obiectiv principal dezvoltarea și consolidarea potențialului antreprenorial al Europei [5]. Planul propune trei direcții de intervenție imediată:

1. Educația și formarea antreprenorială pentru a sprijini crearea și dezvoltarea unei afaceri;
2. Consolidarea condițiilor-cadru pentru antreprenori prin eliminarea barierelor structurale existente și sprijinirea acestora în fazele esențiale ale ciclului de viață al întreprinderilor;
3. Dinamizarea culturii spiritului antreprenorial în Europa: cultivarea noii generații de întreprinzători.

Educarea antreprenorială a tinerilor are unele priorități, printre care menționăm:

- Prin instruire tinerii dobândesc acele cunoștințe și abilități, care vor fi utilizate pe viitor în activitatea lor;
- Obțin o pregătire fundamentală bună care le permite să se adapteze la schimbări;
- Instruirea are rolul de a dezvolta creativitatea și gândirea logică a tinerilor.

1. Apariția educației antreprenoriale în Republica Moldova

În anul 2012 în Republica Moldova a fost adoptată Strategia de Dezvoltare a Întreprinderilor Mici și Mijlocii pentru anii 2012-2020. Conform acestei strategii primordial pentru țara noastră este dezvoltarea capitalului uman, inclusiv prin promovarea culturii antreprenoriale. Printre obiectivele specifice ale acestei strategii menționăm [6]:

- dezvoltarea și promovarea educației și culturii antreprenoriale;
- formarea infrastructurii de suport educațional;
- crearea sistemului informațional și consultativ pentru IMM-uri.

În anul 2016 a fost adoptată și Legea Nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii. Unul din obiectivele prioritare a programelor de susținere a IMM-urilor, prevăzut în legea sus-menționată, este susținerea tinerilor întreprinzători în lansarea unei afaceri în țară (articolul 11).

O importanță sporită se acordă educației antreprenoriale (articolul 16 al legii prenotate). Astfel educația antreprenorială este obligatorie pentru includere în programele de studii și de formare profesională la toate nivelurile [4].

2. Dezvoltarea educației antreprenoriale în sistemul de învățământ secundar profesional

2.1. Rolul învățământului secundar profesional în sistemul educațional modern din Moldova

Astăzi sistemul educațional din Republica Moldova oferă mai multe oportunități de realizare a studiilor, atât în cadrul instituțiilor învățământului secundar profesional, cât și superior. Învățământul secundar profesional reprezintă o ”parte integrantă a sistemului educațional național orientat spre formarea și dezvoltarea unor abilități, aptitudini și competențe profesionale specifice instruirii cadrelor de muncitori calificați pentru branșele economiei naționale a Republicii Moldova” [3]. Astfel importanța acestui sistem este conferită de asigurarea unei pregătiri profesionale într-o meserie (profesie), precum și perfecționarea/recalificarea muncitorilor calificați și a persoanelor disponibilizate la nivelul tehnologiilor performante, armonizate la cadrul european de calificări, solicitate pe piața muncii. Scopul învățământului și pregătirii profesionale constă în formarea unei persoane înalt calificate, care va contribui la crearea valorilor materiale, sporirea bunăstării sociale și dezvoltarea unei persoane active, independente, mature și capabile de a face față necesităților naționale [3].

Datorită faptului că statul garantează o pregătire profesională bună și susține învățământul tehnic/vocațional tot mai mulți tineri aleg să facă studiile în cadrul unei școli profesionale. Astfel în anul precedent peste 15 mii de tineri își făceau studiile în cadrul școlilor profesionale și în jur de 1,5 mii de tineri - în cadrul centrelor profesionale. Trebuie menționat că, cel mai mult, băieții aleg să facă o școală de meserii.

2.2. Educația antreprenorială în sistemul de învățământ profesional tehnic secundar din țară

Principalele documente juridice și metodologico-normative care au servit drept bază pentru educația antreprenorială

Direcțiile și acțiunile principale ale politicii de stat în domeniul dezvoltării învățământului profesional tehnic secundar în Republica Moldova sunt prevăzute, în *Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020*. În particular, în Planul de acțiuni pentru implementarea acestei Strategii pe anii 2013-2017 sunt prevăzute măsuri orientate spre: (i) promovarea în instituțiile de învățământ vocațional/tehnic a cursurilor de antreprenoriat; (ii) dezvoltarea modelelor de formare profesională continuă a cadrelor didactice, inclusiv cursuri de administrare a afacerii.

În anii 2012-2016 în sistemul de învățământ profesional tehnic secundar din țară au fost realizate o serie de măsuri importante pentru educația antreprenorială a elevilor. În particular:

1) Pentru formarea competențelor antreprenoriale în cadrul instituțiilor de învățământ profesional tehnic secundar a fost elaborat proiectul Curriculumul Național la disciplina ”Bazele Antreprenoriatului”. Disciplina ”Bazele antreprenoriatului” este orientată spre formarea la elevi a competențelor ce le vor permite valorificarea eficientă a propriului potențial profesional, iar în perspectivă - inițierea și gestionarea eficientă a unor activități antreprenoriale.

2) Suplimentar la Curriculum, au fost elaborate și Materialele didactice la ”Bazele Antreprenoriatului” - un set de documente pentru profesori, orientate spre creșterea calității procesului de predare și de acordare a suportului pentru elevi în asimilarea noii discipline. Setul de documente a inclus:

- Ghidul metodologic pentru profesori;
- Sugestii pentru proiectarea lecțiilor la disciplina ”Bazele Antreprenoriatului”;
- Caietul de sarcini pentru elevi.

3) La nivel național Curriculumul la disciplina “Bazele Antreprenoriatului” și setul de materiale didactice a fost pilotat în 15 instituții de învățământ secundar profesional. După pilotare toate materialele au fost aprobate inițial prin ordinul Ministrului Educației. În prezent Curriculumul modular și suportul de curs sunt documentele normative principale, obligatorii în procesul de predare, educare și evaluare a educației antreprenoriale în instituțiile de învățământ secundar profesional.

Instituțiile care au asigurat introducerea cursului de formare antreprenorială în sistemul de învățământ profesional tehnic secundar

Un rol decisiv în sistemul de învățământ îl joacă autoritățile administrației publice și agențiile de stat care elaborează direcții strategice de dezvoltare, elaborează legi și documente de politici. În Republica Moldova acest rol revine Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.

Cu toate acestea, principalele măsuri de introducere a cursului de formare antreprenorială au fost inițiate și implementate nu de o agenție publică, ci de o organizație neguvernamentală - Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri (CEDA). Principalele obiective ale CEDA sunt: formarea și valorificarea competențelor profesionale, a inițiativei individuale și a spiritului antreprenorial; de asemenea, promovarea antreprenoriatului și a spiritului antreprenorial prin educație, inițierea și dezvoltarea afacerilor. O deosebită importanță în ultimii ani CEDA acordă dezvoltării antreprenoriatului în instituțiile sistemului de învățământ profesional-tehnic. Sprijinul financiar pentru măsurile legate de dezvoltarea abilităților antreprenoriale în rândul elevilor din școlile profesionale și realizate în cadrul proiectului MEEETA - Moldova (de faza III) “Ocuparea forței de muncă și antreprenoriat educație și formare profesională”, a fost efectuat de către Fundația Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein (LED).

Astfel, implementarea cursului de educație antreprenorială în sistemul de învățământ profesional tehnic secundar din Moldova a devenit posibilă numai datorită cooperării strânse dintre Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și a organizației non-guvernamentale Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri, precum și a donatorului extern - Fundației Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein.

Educația antreprenorială și dezvoltarea afacerii absolvenților instituțiilor de învățământ profesional tehnic secundar (rezultatele sondajului)

Pentru a evalua eficacitatea măsurilor ce țin de punerea în aplicare a disciplinei “Bazele Antreprenoriatului” a fost realizat un sondaj al absolvenților din sistemul de învățământ profesional tehnic secundar. Studiul a fost realizat în perioada octombrie 2016 – ianuarie 2017 [1; 2]. Cercetarea a fost inițiată și organizată de către Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri în cadrul proiectului MEEETA - Moldova (de faza III) “Ocuparea forței de muncă și antreprenoriat, educație și formare profesională”, cu sprijinul financiar oferit de către Fundația Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein.

În procesul cercetării au fost chestionați 90 de absolvenți. Respondenții în general au apreciat la nivel înalt disciplina “Bazele antreprenoriatului” (98,8%), 47,6% au indicat că această disciplină este interesantă sau este foarte interesantă (51,2%).

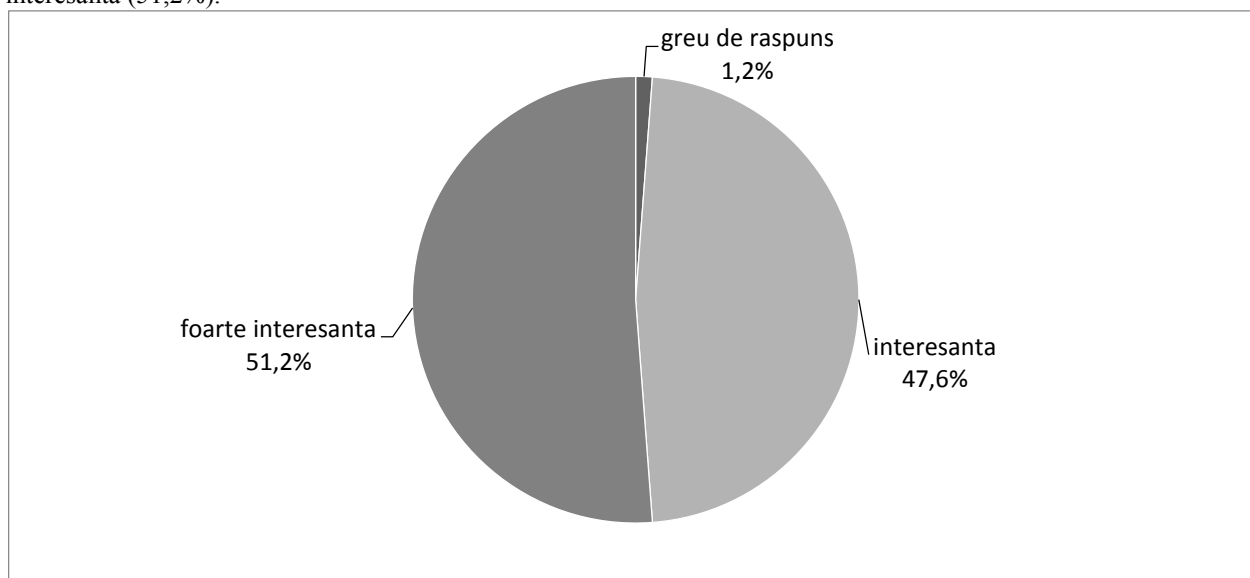

Figura 1. Interesul absolvenților către disciplina “Bazele antreprenoriatului”, %

Sursa: rezultatele sondajului [2].

Disciplina de studiu “Bazele antreprenoriatului” include în sine 5 module: (i) Antreprenoriatul – o opțiune de carieră profesională; (ii) Elemente de management și gestionarea riscurilor; (iii) Finanțarea și evidența activității antreprenoriale; (iv) Marketingul afacerii; (v) Planificarea unei afaceri. Respondenții au avut posibilitatea de a aprecia

importanța fiecăruia din cele 5 module ale disciplinei ”Bazele antreprenoriatului” pentru cariera personală. În ansamblu, importanța tuturor modulelor a fost apreciată suficient de înalt. Calificativul ”importanță mare” a fost indicat între 67,9% și 91,2% de respondenți, în dependență de modulul evaluat. Este relativ mare ponderea respondenților, care au apreciat modulele ”Planificarea unei afaceri” (91,2%) și ”Finanțarea și evidența activității antreprenoriale” (82,5%) cu calificativul ”importanță mare”.

Tabelul 1. Apreciați importanța modulelor disciplinei ”Bazele antreprenoriatului” pentru cariera personală, %

<i>Principalele module ale disciplinei</i>	<i>Importanță mare</i>
1. Antreprenoriatul – o opțiune de carieră profesională	78,7
2. Elemente de management și gestionarea riscurilor	67,9
3. Finanțarea și evidența activității antreprenoriale	82,5
4. Marketingul afacerii	78,7
5. Planificarea unei afaceri	91,2

Sursa: rezultatele sondajului [2].

Din numărul total de respondenți, 39% au creat propria afacere, inclusiv sunt persoane care desfășoară activități independente. Disciplina ”Bazele antreprenoriatului” a influențat semnificativ asupra deciziei studenților de a ocupa afaceri, acest lucru a fost indicat de 78,8% dintre respondenți (din numărul persoanelor care desfășoară activități independente și antreprenorii). Pentru 15,2% din cei intervievați impactul acestei discipline a fost nesemnificativ (6,1%) sau absent (9,1%).

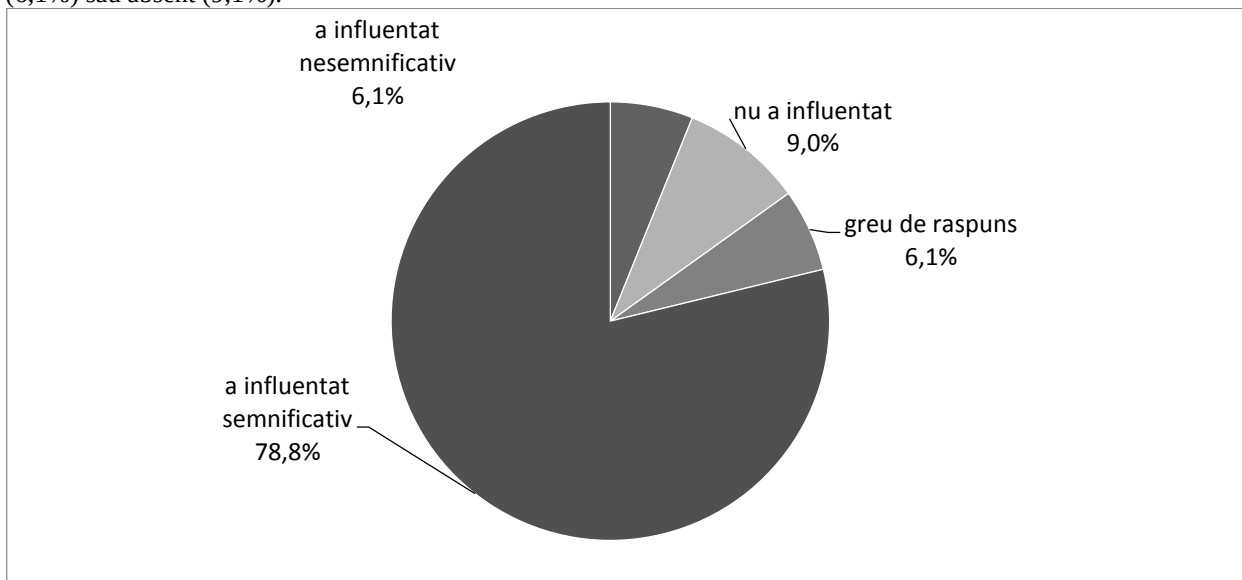

Figura 2. Influența disciplinei ”Bazele antreprenoriatului” asupra deciziei de a se ocupa de afaceri, %

Sursa: rezultatele sondajului [2].

În majoritatea cazurilor afacerea creată de către absolvenți nu este înregistrată (77,4%). Tinerii antreprenori, explicând cauzele pentru care nu au înregistrat afacerea, menționează în primul rând că ratele impozitelor sunt ridicate sau că cifra de afaceri este mică. La fel ei indică că veniturile/profiturile mici împreună cu cele menționate anterior face nerentabilă înregistrarea oficială a afacerii. Direct sau indirect, acest lucru a fost semnalat în majoritatea răspunsurilor.

Absolvenții implicați în antreprenoriat au fost întrebați: ”care este cel mai mare obstacol pentru ei de a-și dezvolta afacerea?” Cel mai adesea (la fiecare al cincilea răspuns) a fost indicat că lipsa resurselor financiare reprezintă cel mai mare impediment. Alte obstacole menționate de către mai mulți respondenți au inclus: lipsa de personal calificat, situația economică generală din țară, o piață internă îngustă și o concurență puternică, precum și experiența mică în domeniu.

Concluzii

Una dintre condițiile pentru creșterea economică a Republicii Moldova este dezvoltarea antreprenoriatului. Este deosebit de important să se implice tinerii în afaceri, care adesea nu-și pot găsi locuri de muncă decente în țară, ca urmare rămân șomeri sau sunt nevoiți să plece peste hotare.

Rezultatele activității antreprenoriale sunt în mare parte determinate de disponibilitatea și calitatea educației

antreprenoriale. În Republica Moldova în ultimii 6 ani au fost luate măsuri substanțiale în sistemul de învățământ profesional tehnic secundar în vederea dezvoltării pregătirii antreprenoriale. În special, în anii 2012-2016 a fost elaborat, pilotat și aprobat Curriculumul Național la disciplina ”Bazele Antreprenoriatului”, precum și un set de documente metodologice pentru a ajuta profesorii și studenții.

Rezultatele studiului efectuat printre absolvenții școlilor profesionale a arătat că, aceștia apreciază, în general, disciplina ”Bazele antreprenoriatului”: mai mult de 90% au indicat că această disciplină a fost interesantă sau foarte interesantă pentru ei. Mai mult, respondenții au apreciat foarte mult toate cele 5 module ale disciplinei ”Bazele antreprenoriatului”, relativ mai mult modulul ”Planificarea unei afaceri”.

Disciplina ”Bazele antreprenoriatului” a influențat semnificativ asupra deciziei elevilor de a lansa afaceri, ca rezultat, 39% dintre respondenți și-au creat propria afacere. În majoritatea cazurilor, afacerile lor nu sunt înregistrate, în principal datorită ratelor ridicate ale impozitelor și volumelor reduse de vânzări. În plus, tinerii întreprinzători au subliniat barierele în dezvoltarea afacerii lor, principală fiind lipsa resurselor financiare.

Rezultatele sondajului permit evidențierea nevoii nu numai de a îmbunătăți formarea antreprenorială, ci și de a consolida sprijinul tinerilor întreprinzători (formare, consultanță, acces la resurse) - atât din partea guvernului, cât și a prestatorilor serviciilor de afaceri.

Bibliografie

1. Aculai, E.; Shuleansky, S.; Deliu, N. Impact of Entrepreneurship Education of Youth on the Development of SMEs in the Republic of Moldova. In: *Erenet profile*, vol. XIII, nr.2, May 2018, pp.24-38. Disponibil: <http://www.erenet.org/publications/profile45.pdf> [03.06.2018]
2. Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri (CEDA), 2017. Raport scurt privind rezultatele Studiului de marcă a traseului profesional al absolvenților instituțiilor de învățământ profesional tehnic din RM (Tracer Study). Chișinău, 2017. Disponibil: <http://ceda.md/event/studiu-de-marcare-a-traseului-beneficiarilor-proiectului-meeeta-iii/> [03.06.2018]
3. Învățământ secundar profesional. Ministerul educației, culturii și cercetării. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/invatamint-secundar-profesional#faq-Invatamintul-secundar-profesional> [31.08.2018]
4. Legea Nr.179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 306-313, art Nr:651. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/366638/> [12.03.2018]
5. Planul de Acțiune Antreprenoriat 2020. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, 2012. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0795> [03.03.2018]
6. Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020. Hotărârea Guvernului Nr. 685 din 13.09.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 198-204. Disponibil: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344806&lang=1> [04.09 2018]